

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע "פרשת וישב"

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com - 054 - 8455798 ניתן לקבל את העלון במייל.

העריות, וממילא גם לא היה מביא דיבה לאביו. ודבר פלא הוא זה, למה אכן לא מסר יעקב אבינו ליוסף הצדיק גם שמות הק' הנ"ל מספר יצירה. מזה גם, שהגה"ק בעל ה"מגלה עמוקות" זי"ע כתב בפירושו שאכן לימד יעקב את יוסף 'ספר יצירה', וזה לשונו: "גם לפי הסוד שאמרתי שלמד יעקב עם יוסף ספר יצירה, כמבואר במלת 'בן זקנים' הוא לו' שלמד זקינו אברהם עמו, שהיבר אברהם ספר יצירה ולימד יעקב את יוסף. וצריך עיון בזה. והנה ב'בעל הטורים' כתב כי 'בן זקנים' הוא לו" הם סופי תיבות 'אמוץ', שמסר יעקב ליוסף סתרי תורה שנאמר בהם (משלי ח, ל) 'זאהיה אצלו אמוץ'. וכן 'זקנים' בגימטריא 'רז', שמסר לו רזי תורה, וכן 'זקנים' נוטריקון זרעים, קדשים, נשים, ישועות-נזיקין, מועד. ומדייק מזה ה"חתם סופר" זי"ע שיוסף עדיין לא למד סדר מהרות ולכן לא נרמו כאן סדר מהרות. ולפי דבריו יש לומר שאף על פי שלימד יעקב את יוסף כל מה שקיבל משם ועבר ואף סתרי תורה מסר לו, מכל מקום היאך לברוא ע"י שמות מספר יצירה מרם לימדו כמו שמרם לימדו סדר מהרות.

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו (ל, ג)

מוכא בשם האר"י הק' זי"ע (ספר הליקוטיו וישב, ס' הכוונות) שהתנא הקדוש רבי עקיבא היתה בו נשמת יעקב אבינו ע"ה. ובשם "עקיבא" יש את אותיות "יעקב". ובהרבה דברים היה לזה מה שהיה לזה: דכמו שיעקב היה רואה צאן, כן היה רבי עקיבא הרועה של כלבא שבוע. וכן מה שכתוב "ויאהב יעקב את רחל", כך גם רחל אשתו של רבי עקיבא גרמה לו לעסוק בתורה ולהגיע למדרגותיו הנפלאה. וכן כמו שליעקב היה שני נשים כן היו לרבי עקיבא שני נשים, רחל בת כלבא שבוע כנגד רחל, ואשת מורנוסרופוס כנגד לאה. ולפי זה אף יובן היטב מה שדרשו חז"ל במדרש (בראשית רבה ע, מו) "ועיני לאה רכות" שלאח ככתה שלא תפול בגורלו של עשו, כי דבריהם אינם לבטלה כלל ח"ו, כי אכן עמדה ליפול בידי מורנוסרופוס שהיה משורשו של עשו. ובספר "שארית נתן" להגאון רבי נתן לוברט זצ"ל מוכא, שזה נרמו כאן, "וישראל אהב את יוסף כי בן זקנים לו", לפי שבסופו עתיד הוא להיות בכחינת בנו הלא הוא התנא הקדוש עקיבא בן יוסף.

ויראו אותו מרחוק ובטרום יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו וכו'

הרה"ק רבי יצחק מוורקי זי"ע אמר: כאשר אחד מדבר עם השני, אזי יכולים לראות כי השנאה ביניהם מיותרת ובטעות יסודה, ורק הולכי רכיל הפרוידו ביניהם, ממילא מתפייסים ונעשים אוהבים. אבל כאשר מתרחק אחד מהאחר, ואינם מדברים זה עם זה, אף אחד אינו שואל את השני מדוע עשית ככה, אינו שומע תירוצו של האחר, אזי השנאה מתגברת והולכת. זהו הפירוש "ויראו אותו מרחוק", לפי שלא נתקרבו לדבר עמו ולברר את סיבת שנאתם, על ידי זה הגיע אחר כך השנאה עד אשר "ויתנכלו אותו להמיתו"...

וישמע ראובן ויצלחו מידם ויאמר לא נכנו נפש ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו. ויקהוהו וישליכו אותו הבור והבור ריק אין בו מים (לז, כא-כד)

מפרש רש"י ממשמע שנאמר והבור ריק, אינו יודע שאין בו מים, מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו (כ"ד ושבת כב, א). תמהים כולם, א"כ מה היתה הצלתו של ראובן, להשליכו לבור מלא נחשים ועקרבים. הרי שנינו ביבמות (קכא, א) מי שנפל לגוב אריות אין מעידין עליו שמת אבל אם נפל להפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת. רואים שמי שנפל להפירה מלאה נחשים נחשב כודאי מת.

אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם (לו, ב)

מוכא במדרש רבה (פפ"ד ז. ומוכא ברש"י כאן) שיוסף הביא לאביו דיבה רעה על אחיו שראה שהם אוכלים אבר מן החי, ומולזלים בבני השפחות לקרותם עבדים, והשודים על העריות, כדברי ר' שמעון: שתולין הן עיניהן בבנות הארץ. והדברים תמוהים היאך יתכן לומר על קדושי עליון שבטי י-ה דברים כאלו אשר לא יעשו, ואם אמנם לא עשו כן, היתכן שיוסף הצדיק יוציא מפה קדוש דברים שאינם נכונים?
בספר "אוצר פלאות התורה" מובאים דבריו המופלאים שביאר וכתב על כך השלי"ה הק' זי"ע (פרשת וישב אות נז):

...על פי מה שנמצא בקובץ ישן, שכידוע, אברהם אבינו היבר את ספר יצירה (בו יש את כל סודות הבריאה וכוחות היצירה ע"י צירופי שמות המלאכים), ומסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב מסרו לבני לאה שהיו יותר מיוחסים, כי אין מוסרין סתרי תורה אלא לצנעין ומיוחסים שבדור, ולכן לא מסר את ספר יצירה לבני השפחות. ובראו השבטים בקר וצאן ע"י ספר יצירה, והרי בעלי חיים שנבראו ולא נולדו לאב ואם מותרים באכילה בלא שחיטה, (כפי שמצינו במסכת סנהדרין סה ע"ב, דרב חנינא ורב אושעיא היו יושבים כל ערב שבת ועסקו בספר יצירה, ובראו עיגלא תילתא ואכלו אותה). ויוסף לא ידע שבהמות אלו נבראו ע"י ספר יצירה ולכן חשב שאוכלים בשר מן החי, ומיפר לאביו שהם אוכלים אבן מן החי. וכן אפשר שעל ידי צירוף אותיות שמות הקדושים מספר יצירה בראו השבטים 'נקבה', והיו מטיילין עמה, ויוסף לא ידע שהאשה הנבראת ע"י ספר יצירה, וחשב שהיא נקבה אשה שנולדה מאב ואם, לכן הביא דבריו לאביו שהם השודים על עריות.

וכשעסקו השבטים בצירוף אותיות אלו, ורצו להתחבר עמהם בני השפחות, אמרו השבטים "אתם בני השפחות", וכוונתם היתה לשם שמים, כי אין מוסרין סתרי תורה כאלה אלא למיוחסין שבכל דור ודור כנ"ל, ויוסף לא הבין כוונתם, וסבר שהם מולזלים בכבוד אחיהם לקרותם עבדים, ובה והגיד לאביו.

הרי לך כי השבטים היו צדיקים, וגם יוסף הצדיק היה צדיק יסוד עולם, עם כל זאת קראו הפסוק "מביא דיבה רעה", משום שיוסף היה לו לדרוש ולחקור ולשאול את פי השבטים מה כוונתם בדברים האלה, עד כאן דברי השלי"ה הק'.

הגה"ק ה"חתם סופר" זי"ע (ד"ה ויבא יוסף) הביא את דברי השלי"ה הנ"ל ותמה עליו, שמה שכתב שבראו עגלא תלתא בספר יצירה ואכלוהו חי, אפשר כן היה, אבל מה שכתב שבראו נקבה בספר יצירה ונשתעשעו עמה "לא אאמין על שבטי י-ה שעסקו בשמות הקדושים על מנת להשתעשע עם נקבה, הלילה הלילה".

ומן הראוי לציין כאן דבר פלא, שמדברי השלי"ה הנ"ל מבואר שאע"פ שמסר יעקב אבינו ליוסף כל מה שלמד משם ועבר כמו שכתב רש"י על הפסוק "כי בן זקנים הוא לו", מכל מקום לא מסר לו שמות הק' הנ"ל מספר יצירה, ומסרם רק להשבטים שהיו מבני לאה, שאילו היה יוסף יודע סודות אלו מספר יצירה בודאי היה מכין ומכחין שהשבטים בראו את הבהמה והאשה ע"י שמות הק', ולא היו הושדם על אבן מן החי ועל

בספר "יגדיל תורה" מובא הסבר מענין שהסביר הרח"ק בעל ה"בית ישראל" מגור זי"ע ע"פ סיפור שהיה:

מעשה שאירע אודות אחד הצדיקים מרוסיה, שנתקף באמצע הלילה תשוקה חזקה לעלות לארץ הקודש. ההליט לצאת בעיצומו של הלילה, ושלח לקרוא לעגלון, שיכין את העגלה לנסיעה. באותה תקופה הוצרכו לנסוע בעגלה עד לעיר הנמל אודיסה ומשם היו מפליגים באונייה.

כששמע העגלון את בקשת המשמש לצאת לדרך באמצע הלילה, כשהדרכים מלאות שלג וערפל, שלחו מביתו ככעם. לקול צעקותיו התעוררה אשתו וכששמעה שגירש את המשמש, זעקה: "כיצד מייאנת להיענות לבקשת הרבי, הרי עלול הדבר לפגוע בנו – אינך יודע עם מי יש לך עסק!" עד שהשתכנע לצאת לדרך.

הם נסעו כהשיכה עבותה. העגלון הישן למחצה נסע כשיכור ובטעות נכנס לסימטא בה דר הפריץ. הסוסים דהרו לתוך החצר, פגעו בבית הפריץ ושברו את השמשות. לקול הנפץ התעורר הפריץ ויצא בזעם ובירוד רובה דרוך על מנת לירות בעגלון. העגלון המבוהל הראה באצבעו על הרבי שישב מאחוריו מכורבל כמעילו, כלומר – הוא האשם בדבר, הוא כיון אותי לנסוע מכאן.

מן השמים עזרו, יד הפריץ שותקה, והכין שאיש קדוש לפניו, הוא ביקש סליחת הרבי, הרבי שילם לו את הנזק, והעסק הסתיים בכי טוב.

לאחר מכן שאל הרבי את העגלון, אם אתה נוסע כשיכור וגורם נזקים, מדוע אתה מצביע עלי? ענה העגלון בחכמה: "אני הייתי אמור לישון כעת במיטתי, כלל לא הפצתי לצאת לדרך בעיצומו של ליל סגריר. אולם הזהירוני שהנך צדיק גדול, ואזי לנפשי אם לא אשמע לבקשתך, לכן הסכמתי. אך כשארע מה שארע בבית הפריץ, אמרתי בלבי, במקום שיהרגוני, עדיף שאצביע עליך. אם הנך צדיק וקדוש כפי שאומרים עליך, מן השמים יצילך. ואם הנך מעמיד פנים, אכן מגיע לך כדור בראש..."

כמו כן – הסביר ה"בית ישראל" מגור זי"ע – השבטים דנו את יוסף למיתה, במענה שהוא משתער עליהם, ומוציא דיבתם רעה, והם עלולים להידחות בגינו. אך ראובן סבר שיתכן שיוסף צדיק יסוד עולם ודרגתו גבוהה משל כולם. על כן הציע להשליכו לבור מלא נחשים ועקרבים. אז יראו מה האמת, אם הוא אכן צדיק יסוד עולם, הוא ודאי ינצל מהם, ואם לא, "מגיע לו"...

וישמע ראובן ויצילהו מידם (לו. כא)

בגמרא (סנהדרין ו:): רבי מאיר אומר: לא נאמר "ובצוע ברך ניאץ ה'" (תהילים י. ג'), אלא כנגד יהודה, שנאמר "ויאמר יהודה אל אחיו מה 'בצע' כי נהרוג את אחינו", וכל המוכר (משבח) את יהודה הרי זה מנאץ.

ומסביר רש"י שם: שהיה לו לומר נחזירנו לאביו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו.

ואילו על ראובן נאמר (מכות י') מפני מה זכה ראובן להימנות בהצלה, שפתח הכתוב בו בערי מקלט תחילה (דברים ד. מד) "את בצר במדבר בארץ המישר לראובני", מפני שהוא פתח בהצלה תחילה, שנאמר "וישמע ראובן ויצילהו מידם".

ולכאורה צריכים להכין, הרי עצתו של ראובן היתה להשליכו הבורה, והבור היה מלא נחשים ועקרבים. ואילו יהודה יעצם למכרו, שלא היתה כרוכה בזה סנהת נפשות, ולמה מהללים פעולת ראובן ומגנים עצת יהודה, הרי זה היה צריך להיות הפוך?

אלא הסבר לכך נתן הפניניב"ז, רב הגאון רבי יוסף שלמה בהנמן זי"ע פעם בעת נושאו דברים למוכת מוסדותיו המפורסמים שהקים:

"תיקה בחור יהודי יהודי בן 17 ושים אותו במצרים – הוא בסכנה רוחנית עצומה, מה יעשה הבן ולא יחטא..."

לכן מגנים חז"ל את עצת יהודה "לכו ונמכרנו" שיש בה אמנם הצלה גשמית מנחשים – אך סכנה רוחנית עצומה, וכל המשבח דבר זה הרי זה מנאץ!

אבל בהצלת ראובן כתוב בפסוק הבא "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו" – עיקר כוונתו להחזירו לבית מדרשו של אבא – זו הצלה אמיתית!

ועל פי זה ביאר את המדרש (ילקוט ראובני פר' ויצא) "ההודאים נתנו ריח" – זה ראובן שהציל את יוסף. "ועל פתחינו כל מגדים" – זה נר הנזכה.

ולכאורה שואלים כולם מה הקשר בין הדברים? אך לפי דברינו מובן היטב, מעשה ראובן היה עיקרו הצלה רוחנית, ומתיתהו ובניו שנלחמו ביוונים והקב"ה עשה להם נס – היתה זו גם הצלה רוחנית!...

ויכירה ויאמר כתונת בני היה רעה אכלתהו טרף טורף יוסף (לו, לג)

בספר הישר מובא דבר נפלא מאד, שאחר שהביאו השבטים ליעקב את

כתונת הפסים של יוסף טבולה בדם, ואמר יעקב "כתונת בני היה רעה אכלתהו", ציוה יעקב לבניו ללכת לשדה עם קשתותם וחרבותם, שאולי ימצאו את החיה רעה שאכלה את בנו. ואכן יצאו בניו לשדה ותפסו זאב והביאו לפני יעקב אבינו ששוחה עם הזאב שיחה נרגשת...

וזה לשונו של ספר הישר:

"וידי אחרי כן, ויקם יעקב מהארץ ודמעותיו נוזלות על פניו. ויאמר אל בניו, קומו וקחו חרבותיכם וגם קשתותיכם וצאו השדה ובקשו אולי תמצאו גויית בני, והבאתם אותה אליי וקברתיה. ואתם בקשו נא בעד החיות וצודו אותם, ואשר תמצאו לקראתכם בראשונה ותפשתם אותה והבאתם אותה אליי. אולי יראה ה' בעיני היום הזה והכין לכם אשר טרף את בני, והבאתם אליי ואנקום נקמת בני. ויעשו בניו כאשר ציוה אביהם, וישכימו בבוקר ויקחו איש חרבו וקשתו בידו ויצאו השדה לצוד החיות. ויעקב עודנו צועק ובוכה הולך ובא בבית ומכה כף אל כף ויאמר, יוסף בני יוסף בני. ובני יעקב הלכו המדברה אל החיות לתפשם והנה לקראתם זאב אחד, ויתפשהו ויביאהו אל אביהם. ויאמרו אליו זאת מצאנו בראשונה ונביא אותו אליך כאשר צויתנו, ואת גויית בנך לא מצאנו. ויקח יעקב את החיה מיד בניו ויצעק עוד בקול גדול ובבכיו, וכידו החיה. ויאמר במר לב ונפש אל החיה: **מדוע אכלת את יוסף בני ואיך לא יראת מאלוקי הארץ ומצרתיו על יוסף בני. ותאכל את בני חנם על לא חמם ותשימני עליו, ולכן האלוקים יבקש את נדרף!**

ויפתח ה' את פי החיה, בעבור נחם את יעקב בדבריה. ותען את יעקב ותדבר אליו בדברים האלה: **הי האלוקים אשר בראנו בארץ וחי נפשך אדוני, לא ראיתי את בנך ולא טרפתיהו. אך מארץ רחוקה באתי לבקש את בני גמ אני, כי כאשר קרה לך עם בנך קרה לי עם בני גמ אני. כי זה עשרה ימים אשר באתי בארץ הזאת מבקש את בני אשר הלך מאת, היום שנים עשר יום ולא ידעתי אנה הוא ואם מת ואם חי הוא. ואבוא היום בשדה לבקש את בני וימצאו אותי בניך ויתפשונני, ויוסיפו לי יגון על יגוני, ויביאו אותי אליך היום ואדבר אליך את כל דברי. ועתה בן אדם, הנני בידך ועשית לי כטוב בעיניך היום. אך הי האלוקים אשר בראנו בארץ, לא ראיתי את בנך ולא טרפתיהו ולא בא אל פי בשר אדם כל ימי חי.**

ויהי כשמוע יעקב את דברי החיה ויתמה מאד, וישלח מידו את החיה ותלך לדרכה. ויעקב עודנו צועק ובוכה על יוסף יום יום, ויתאבל יעקב על יוסף ימים רבים את מאלוקי הארץ ומצרתיו על יוסף בני. ותאכל את בני חנם על לא חמם ותשימני עליו, ולכן האלוקים יבקש את נדרף".

ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה ויבך אותו אביו (לו. לה)

רש"י מסביר: "אבל שאולה" – כפשוטו לשון קבר הוא, באבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי. פירוש, שהאבלות תתארך עד רדתו בקבר.

אבל הרח"ק בעל ה"חתם סופר" זי"ע נתן עוד הסבר יפה לכך: הדנה איתא בפירושו "דעת זקנים מבעלי התוספות" (פרק מ"ז. ה) בשם המדרש: דבשעה שענה יעקב לפרעה (פרשת ויגש פרק מז. ה-ט) "ימי שני מגורי וכו' מעט ורעים היו ימי שני חיי", אמר לו הקב"ה: אני מלטתך מעשיו ומלבן, והחזרתי לך את דינה, וגם את יוסף, ואתה מתרעם על הייך שהם "מעט ורעים", הייך שמונין התיבות שיש מן "ויאמר פרעה אל יעקב וכו' עד בימי מגוריהם", כך יחסרו משנותיך, שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והם שלוששים ושלוש תיבות, וכמונין זה נחסרו מחייו. שהרי יצחק חי מאה ושמונים שנה ויעקב לא חי אלא מאה ארבעים ושבע, עכ"ל.

ודבר זה מפרש החתם סופר זי"ע ניצנץ במאמר יעקב אבינו ע"ה "כי ארד אל בני" – כאשר ארד למצרים בסוכת בני יוסף, יגרם לי על ידי כך "אבל" בגימטריא שלוששים ושלוש, דהיינו שלוששים ושלוש שנים יחסרו ממני, ואקדים ללכת "שאוולה", ונמצא שלא היו דברי יעקב אבינו אלה לבטלה...

המהרש"א – מהדורא בתרא (יבמות צו), מביא פירוש נפלא לדברי רש"י הנ"ל, על פי מה שכתב רש"י בתחילת הפרשה (פסוק ג') "כי בן זקונים הוא לו" – בר הכים הוא ליה שכל מה שלמדו יעקב משם ועבר מסר לו. אם כן, עכשיו כשהאמין שיוסף מת, נצטער יעקב כמו שנצטער דוד והתפלל (יבמות צו. א): יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה. ופירש רש"י שם: שהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי.

ואמר יעקב, עכשיו שנטרף יוסף מן העולם לא יהיה מי שיאמר דבר תורה משמי וארד אל בני לשאול כאבל, שאמרו לו לדבר.

וזה כוונת רש"י "אבל שאולה" – באבלי אקבר, כאבל שאמרו לו לדבר, כך לא תהיינה שפתי מדרות בקבר. (ובזה גם מתיישב, שעל בנימין לא אמר "אבל שאולה" אלא "ביגון שאולה" (מב. לה)

וזה שאמר יעקב (ויחי מז. ל) כשנפגש לאחר שנים עם יוסף: "אמותה הפעם אחרי ראותי פניך", לפי דברי רש"י הנ"ל, שאם השפתיים נעות בקבר – כאלו הוא חי, ממילא עכשיו שעודך חי יהיה אפוא מי שיאמר שמועה משמי ואמותה הפעם הזאת, אבל אחר כך בקבר יהיה כאילו אני חי...